

»BOOMERANGSAKENE« I BERGEN

En serie rettsskandaler og bakgrunnen for dem¹⁾

AV KJELL INGE BJØRVIK

Hva er »bommerangsakene«?

Med »boomerangsakene« refererer vi til de saker hvor påtalemyndigheten etter gjennomført politietterforskning har utferdiget tiltale/forelegg for falsk forklaring eller anmeldelse mot 14 personer som tidligere overfor voldsforskerne Gunnar Nordhus og Edvard Vogt – dels også professorene Anders Bratholm og Kjell Inge Bjørvik – har sagt at de har vært utsatt for overgrep av Bergens-politiet.

De tiltalte er blitt siktet hovedsakelig for forbrytelse mot strl. § 168, som bl.a. rammer den som ved falsk forklaring eller anmeldelse søker å pådra en annen siktelse for en straffbar handling.

I skrivende stund er syv saker behandlet ved Gulating lagmannsrett i Bergen. I samtlige er tiltalte funnet skyldig etter tiltalen. Seks av dem er idømt mellom 6 og 9 måneders fengsel. Én har fått betinget dom og samfunnstjeneste.

Boomerangsakene representerer toppen av et isfjell. De er den foreløpige avslutningen på en lang og tragisk utvikling som er kjennetegnet av en sammenhengende rekke ukloke avgjørelser, maktarroganse og forfølgelse av forskerne og deres informanter fra politiet og påtalemyndighetens side²⁾.

Stort sett har disse myndigheter fått støtte av folkeopinionen i Bergen. Opinionen har reagert følelsesmessig mot forskerne som har tillatt seg å rette et kritisk søkelys mot en av samfunnets maktinstitusjoner, i dette tilfellet politiet.

Boomerangsakene fremstår som en siste »opprydingsaksjon« som en gang for alle skal bekrefte den »frikjennelse« av Bergens-politiet og »henrettelse« av voldsforskerne og deres metoder, slik det ble fremstilt i pressens referater av daværende statsadvokat Erling O. Lyngtveits pressekonferanse i Bergen 25/6-87 (se senere). De tiltalte er i denne sammenheng blitt forsvarsløse ofre.

Rettsapparatets behandling av boomerangsakene og andre saker som er relatert til Gunnar Nordhus og Edvard Vogts voldsprosjekt, vil for all fremtid bli stående som en skamplott på rettsstaten Norge. En rekke grunnleggende rettssikkerhetsgarantier er brutt, og i en grad som gjør det berettiget å påstå at rettsapparatet i realiteten er satt ut av funksjon når det gjelder boomerangsakene og andre saker som er relatert til Nordhus og Vogts voldsprosjekt.

Den undersøkelsen som er grunnlaget for boomerangsakene er en oppfølging av prosjektet »Voldskriminaliteten og dens ofre«, som ble igangsatt av Nordhus og Vogt i 1974. Det er ikke mulig å forstå hva boomerangsakene egentlig dreier seg om uten å se dem i sammenheng med dette prosjektet og de følger det fikk for forskerne. Derfor vil det i denne artikkelen bli lagt størst vekt på *forhistorien* til boomerangsakene.

Forskningsprosjektet »Voldskriminaliteten og dens ofre«

Målet for undersøkelsene, som tok til i 1974, var å kartlegge volden mot samtlige medisinske behandlede voldsofre i Bergens-området i tidsrommet 1974-75, samt å drøfte ulike teoriopplegg i studiet av voldsproblematikken. Undersøkelsen var formelt igangsatt av professor dr. med. Peter Heimann ved de Kirurgiske institutter, Haukeland Sykehus i Bergen, som også var »base« for undersøkelsen. Heimann avgikk ved døden før prosjektet var fullført.

I undersøkelsen tok Nordhus og Vogt sikte på å få med *alle* typer vold: barnevold, familievold, gate/restaurantvold etc., som hadde ført til legebehandling. Det er helt på det rene at forskerne i begynnelsen av undersøkelsen ikke hadde politivold i tankene i det hele tatt, da de ikke anså denne type vold som noe problem. De hadde følgelig heller ikke noen rubrikk for politivold i sitt opprinnelige spørreskjema. Opplysninger de fikk av sine informanter om politivold kom derfor som en overraskelse på dem. De kom i tvil om de skulle utvide undersøkelsen til også å omfatte denne type vold, da de forutså at undersøkelsen derved ville komme til å bli kontroversiell. Etter å ha innhentet råd fra en rekke personer, kom de fram til at de ikke kunne unnlate å ta sine funn om politivold med i rapporten av vitenskapelige redelighetshensyn³.

Forskningsprosjektet resulterte i 25 stensilerte delrapporter i 58 bind, på tilsammen ca. 10.000 sider.

I 1981 publiserte Nordhus og Vogt en populærvitenskapelig fremstilling av resultatene av undersøkelsen i boken »Volden og dens ofre«⁴.

Omfanget av politivolden ifølge Nordhus og Vogts undersøkelse

Basert på statistiske beregninger kom Nordhus og Vogt fram til et *anslag* på 360 tilfeller av ulovlig politivold på årsbasis i Bergens-området i den tid undersøkelsen dekket. Dette tallet er – som i alle slike undersøkelser – et *estimat* som er gyldig bare under bestemte forutsetninger. *Disse gjør forskerne klart rede for*. Det reelle tall kan være høyere, men det kan også være lavere.

Reaksjonen på »Volden og dens ofre«

På grunn av forskernes resultater om politivold ble rapporten mottatt med vantro og bestyrtelse i Bergen. Resultatene om de andre typer vold som rapporten inneholdt er praktisk talt ikke omtalt.

Politietaten og dets tillitsmannesapparat stilte seg umiddelbart i forsvarsposisjon og avfeiet Nordhus og Vogts rapport som fullstendig uvederheftig. Således betegnet den daværende formann i Norsk Politiforbund rapporten som »en roman«. Det ble også truet med injuriersøksmål mot Nordhus og Vogt fra Politiforbundets side, senere også mot Bratholm/Stenberg-Nielsen for deres granskingsrapport (se nedenfor).

De forsvarsmekanismer som politietaten/tillitsmannsapparatet mobiliserte er vel kjente i organisasjonspsykologisk teori og praksis og kom ikke uventet. Dog kom de til uttrykk i en sjelden ekstrem grad, og tok en slik form at det må ansees helt spesielt i organisasjonspsykologiens historie. Forskerne er blitt søkt kriminalisert i forbindelse med sitt voldsprosjekt, og de har vært undergitt mer eller mindre kontinuerlig etterforskning for ulike påståtte lovbrudd. Til dels har de også vært politiovervåket. Også Bratholm har – etter ordre fra Riksadvokaten – vært under politietterforskning, men sakene mot ham er blitt henlagt som »intet straffbart forhold«.

Prosjektet utviklet seg til en personlig tragedie for Nordhus/Vogt og deres familier. Nordhus og Vogt ble stigmatisert i massemedia som forskrudde politihatere, representanter for farlige samfunnsnedbrytende krefter og agenter for fremmede makter. De ble økonomisk ruinert og fratatt all ære.

En medvirkende årsak er antakelig at det store flertall av Bergens befolkning – på grunn av den ensidige oppmerksomhet som politivoldsdelen i Nordhus og Vogts undersøkelse fikk i massemedia – faktisk trodde (og fremdeles tror) at Nordhus og Vogts undersøkelse utelukkende dreide seg om politivold, mens bare 7 prosent av den registrerte volden dreide seg om dette. På denne bakgrunn var det kanskje forståelig at befolkningen reagerte på hva som måtte fortone seg som »uthenging« og »sjikanering« av en populær etat i Bergen.

Men hetsen mot forskerne fikk etter hvert slike dimensjoner at den antok karakter av et massehysteri som selv ikke intellektuelle unngikk å bli grepet av, flere åpenbart uten selv å ha lest »Volden og dens ofre«, langt mindre det omfattende grunnlagsmateriale. Det er å beklage at disse intellektuelle ikke så sitt ansvar som korrektiv til hetsen mot voldsforskerne, men tvert imot nærte opp under ilden som etter hvert antok karakter av heksebål. Bl.a. ble politivoldsforskningen fremstilt som et ledd i en verdensomfattende kommunistisk sammensvergelse.⁵⁾

Bratholm/Stenberg-Nielsen-utvalgets innstilling

De fleste trodde vel at det skulle bli noenlunde ro om saken da Justitsdepartementet 27/10-81 besluttet å oppnevne et granskningsutvalg for å undersøke forekomsten og arten av politivold m.v. i Norge.

Utvalgets mandat var meget bredt og omfattet også vurdering av aktuelle forskningsprosjekter på området, herunder politivoldsdelen i Nordhus og Vogts rapport⁶⁾.

Medlemmer av utvalget var professor dr. juris Anders Bratholm og høyesterettsadvokat Hans Stenberg-Nilsen.

Utvalget intervjuet sakkyndige personer som hadde fungert som konsulenter for Nordhus og Vogt i deres arbeid med voldsundersøkelsen. Det dreide seg om høyt kompetente personer innen fagområder som medisin, odontologi og matematisk statistikk.

Utvalget innhentet også konsulentuttalelser. Professor Tore Hansen (daværende førsteamanuensis) ga en positiv vurdering av de statistiske metoder som Nordhus og Vogt hadde brukt i undersøkelsen. Amanuensis Olav Skårdal avga – som sakkyndig i intervjueteknikk – en positiv vurdering av påliteligheten av Nordhus og Vogts intervjudata.

Utvalget fikk også forklaringer fra en rekke personer, så som påståtte voldsofre, personer knyttet til sosiale etater, leger, polititjenestemenn/embetsmenn og andre. Det var derfor et omfattende materiale – i tillegg til den forskning om politivold som forelå – som ga grunnlag for utvalgets konklusjon.

Utvalget avga sin innstilling 23/2-82⁷⁾. I konklusjonen om politivoldsdelen i Nordhus og Vogts undersøkelse heter det i utvalgets rapport:

»Utvalget vil konkludere denne del av sin drøftelse med at Nordhus og Vogt har utført en meget verdifull undersøkelse om bl.a. politivold i Bergens-området. Undersøkelsen er utført med stor energi og er preget av grundighet og nøyaktighet.«⁸⁾

Om forholdene i Bergen konkluderte utvalget med at »politivold er langt mere utbredt og delvis har et langt mer alvorlig preg enn tidligere alminnelig antatt.«⁹⁾

Reaksjonene på Bratholm/Stenberg-Nilsen-utvalgets rapport

Reaksjonene på Bratholm/Stenberg-Nilsen-utvalgets rapport fulgte stort sett det samme mønster som Nordhus og Vogts undersøkelse. Striden ble om mulig enda mere tilspisset og uforsonlig. Således sendte Norsk Politiforbund ut en pressemelding hvor forbundet betegnet rapporten som *et bevisst forsøk på å skade politiets anseelse*. Professor Johs. Andenæs uttalte om denne pressemeldingen at den »faller på sin egen urimelighet«. Videre sa han: »Det er forstemmende at politiets tillitsmenn viser slik mangel på dømmekraft«. ¹⁰⁾

Det kom også en rekke positive reaksjoner på rapporten, bl.a. fra myndighetshold¹¹⁾.

Også Bratholm og Stenberg-Nilsen ble gjentagne ganger truet med injuriersak fra Politiforbundets side, men forbundets juridiske rådgiver, høyesterettsadvokat Johan Hjort frarådet det.¹²⁾

Professorene Ole Jacob Broch og Dan Olweus' kritikk

Som nevnt tidligere, var det også intellektuelle i Bergen som kastet seg på hetsbølgen mot Nordhus og Vogt – senere også Bratholm.

Noen av disse kom til å fungere som opinionsledere i Bergen. Det gjelder i første rekke professorene Ole Jacob Broch og Dan Olweus. Deres deltakelse i debatten bidro til å gi hetsen mot voldsforskerne en slags vitenskapelig legitimitet.

Broch var i undersøkelsesperioden (inntil 1/9-77) sjef for Medisinsk avdeling A ved Haukeland Sykehus, og han er blant de mange som er takket for støtten til pro-

sjektet i forordet til »Volden og dens ofre«. Broch har imidlertid ved flere anledninger ettertrykkelig frabedt seg denne takken. Han har skrevet et utall av artikler og avisinnlegg i saken. Det er ingen overdrivelse å påstå at han i alle år siden 1981 har fungert som voldsprosjektets onde ånd.

Det er vanskelig å gi en sammenhengende framstilling av Brochs kritikk. Jeg må erklære mig enig med Bratholm i at Brochs deltakelse i debatten har vært kjennetegnet av en lang rekke misforståelser og grovt slurv. Bratholm har meget klart dokumentert dette.¹³⁾ Selv kunne jeg påvise 7 – syv – faktiske feil i et av hans debattinnlegg, herunder feilsitering.¹⁴⁾

Dan Olweus er professor i personlighetspsykologi ved Universitetet i Bergen. Han gikk voldsomt ut mot den del av Nordhus og Vogts voldsrapport som omhandlet politivold og konkluderte med at den ikke holdt mål som kvalifisert vitenskapelig arbeid.¹⁵⁾

Olweus' artikkel var også et angrep på Bratholm/Stenberg-Nilsen-utvalgets rapport, idet han bl.a. hevdet at utvalget ikke hadde »gått dypt nok«.

Vi lar Olweus' kritikk av Bratholm/Stenberg-Nilsen-utvalgets rapport ligge, men knytter noen korte kommentarer til hans kritikk av Nordhus og Vogts voldsundersøkelse.

Olweus gjorde seg skyldig i en lang rekke åpenbare feil og misforståelser. Det kommer særlig til uttrykk i hans omtale av hvordan *intervjuingen* av voldsopfrene hadde foregått, og hans vurdering av de *statistiske metoder* som Nordhus og Vogt hadde brukt i undersøkelsen.

Blant Olweus' misforståelser var at man i undersøkelsen ikke hadde brukt uavhengige intervjuere, men at det var Nordhus »som utførte de aller fleste intervjuene«. ¹⁶⁾ Nordhus og Vogt måtte bruke mye tid og krefter på å dokumentere at her tok Olweus feil. (Dette fremgår også klart av delrapport nr. 4, »Metoderapporten«)¹⁷⁾

Men Olweus holdt til det siste fast ved sin feilaktige framstilling av hvordan intervjuingen hadde foregått. Det er mange ting som tyder på at han ikke hadde lest delrapport 4 før han gikk ut med sin kritikk.

I forbindelse med intervjuingen av voldsopfrene bidro Olweus i sin artikkel i Bergens Tidende 19/4-82 også til den mistenkeliggjøring av Nordhus som gikk på at han i utgangspunktet var negativt innstilt til politiet, og at resultatene om politivold var et resultat av dette.

Det andre hovedpunktet i Olweus' kritikk av Nordhus og Vogts undersøkelse var deres bruk av *statistiske metoder*. I denne artikkelen må vi nøye oss med å vise til professor Tore Hansens positive sakkyndige uttalelse om Nordhus/Vogt-undersøkelsen til Bratholm/Stenberg-Nilsen-utvalget, inntatt i utvalgets rapport.¹⁸⁾ Hansen har også senere meget klart imøtegått Olweus' kritikk.¹⁹⁾

Av andre som har gitt Nordhus/Vogt-undersøkelsen en *positiv* vurdering, er professor dr. med. Bo Arnesjø ved Haukeland sykehus, og en sakkyndig komité be-

de av professorene Mons Nygard og Magnus Matningsdal, begge ved Universitetet i Bergen, samt forskningsleder, nå professor, Ragnar Hauge ved Universitetet i Oslo. I sin konklusjon uttalte komiteen at undersøkelsen representerte et solid og verdi-fullt arbeid.²⁰⁾

Olweus har siden 1982 ikke har gitt lyd fra seg i politivolddebatten, bortsett fra at han i et kort avisinnlegg *uten antydning til argumentasjon* hevder at hans kritikk av voldsrapporten »står fast«.²¹⁾

Politietaten trykket selvfølgelig Broch og Olweus til sitt bryst og har sitert deres debattinnlegg nærmest ustanselig, også lenge etter at innholdet i dem forlenget var tilbakevist²²⁾. Også for den største del av Bergens befolkning representerer nok Broch og Olweus vurderinger den endelige sannhet om Nordhus og Vogts voldsrapport.

Nordhus og Vogts etterundersøkelse: grunnlaget for boomerangsakene

Dette var situasjonen i grove trekk, da Nordhus og Vogt fortsatte sine undersøkelser over politivold i Bergen.

Informantene i denne undersøkelsen utgjorde mellom 130 og 140 personer. Det var 201 saker som gjaldt påstander om ulike overgrep fra Bergens-politiets side.²³⁾

Bratholm mente at det kunne være grunn til å legge dette nye materialet fram offentlig. Før han tok noen avgjørelse om det, ville han selv »teste« materialet. Han hadde derfor tre flere dagers opphold i Bergen 1986 og intervjuet sammen med Nordhus ca. 35 personer som hevdet å ha vært utsatt for ulike former for overgrep fra Bergens-politiets side.

Bratholm ble overbevist om at de aller fleste av informantene måtte tale sant, selv om han (selvsagt) ikke kunne utelukke feilerindringer, misforståelser eller endog fri diktning.²⁴⁾ Nordhus, Vogt og Bratholm la resultatene av undersøkelsen fram på en pressekonferanse i Oslo 13/11-86 i anonymisert form.

Oversendelsen av materialet til Justisdepartementet, Sivilombudsmannen og Riksadvokaten

Kort tid før pressekonferansen hadde professor Anders Bratholm oversendt materialet til Justisdepartementet, Sivilombudsmannen og Riksadvokaten til fortlølig orientering. Bratholms tanke var at materialet skulle gjøres til gjenstand for gransking av en uavhengig kommisjon.

Arbeidet med å opprette en slik kommisjon som skulle granske Bergens-politiet ble også iverksatt. En høyesterettsdommer var blitt forespurt av departementets politiske ledelse om å lede en slik kommisjon dersom den ble oppnevnt, og han hadde ikke stilt seg uvillig til tanken. Bratholm fikk i oppdrag av Justisdepartementet å skrive utkast til en pressemelding om at en granskingskommisjon var utnevnt av regjeringen, da daværende justisminister Helen Bøsterud grep inn og stanset planene

om granskning. Saken ble ikke behandlet av regjeringen. Etter alt å dømme skyldtes skrinleggingen av granskingsplanene at Norsk Politiforbund hadde protestert mot en slik granskning, og at justisministeren ikke våget å komme i konflikt med Politiforbundet. Dette ble åpent innrømmet av hennes politiske rådgiver.²⁵⁾

At Bratholm hadde gitt materialet til Riksadvokaten, viste seg å bli skjebnesvangert, idet Riksadvokaten den 12/11-86 beordret politietterforskning av forskernes materiale.

Etterforskningen ble overlatt politimesteren i Oslo under påtalemessig ledelse først av daværende statsadvokat Lasse Qvigstad, og senere – kort tid etter – av daværende statsadvokat Erling O. Lyngtveit.

Det er ingen uenighet om at Riksadvokaten hadde *formell adgang* til å iverksette politietterforskning. Et annet spørsmål er om han hadde *plikt* til det, eller om han *kunne latt det være* ut fra en samlet vurdering av forholdet.

Riksadvokaten handlet trolig ut fra beste skjønn og overbevisning, men det er en rekke gode grunner til å hevde at han *ikke* burde gått til politietterforskning av dette forskningsmaterialet. Det må prinsipielt ansees som meget betenkelig at forskningsresultater politietterforskes, særlig når de bygger på fortrolige opplysninger fra informantene. Det forelå heller ingen anmeldelser fra informantene.

En vesentlig oppgave for samfunnsforskningen er at den skal være *kritisk*, også – og kanskje i særlig grad – overfor de institusjoner som utøver *makt* i samfunnet. Spesielt betenkelig må det være – som i dette tilfelle – at den institusjon som det blir satt et kritisk lys på *selv* foretar etterforskningen, slik tilfellet var før den nye ordningen med særskilte etterforskningskommisjoner i bl.a. politivoldsaker kom i stand.

Det har lenge vært kjent at politietterforskning i politivoldsaker ikke er særlig effektiv.²⁶⁾ I tillegg til at lojaliteten innen politietaten vanskeliggjør etterforskning av slike saker, burde *tidsmomentet* tilsagt at man ikke kunne vente at politietterforskning ville gi særlige resultater. Andorsen hevder i sin artikkel i Lov og Rett at et minimumskrav bør være at mistenkte i slike saker blir avhørt *i løpet av én til to dager*. I en sak som fra et rettssikkerhetsmessig synspunkt er meget stygg, hadde den påståtte politivolden funnet sted for *12-13 år siden*, da taltalte var ca. 14 år.²⁷⁾

Da Riksadvokaten bl.a. på grunn av ressursituasjonen i politiet har en vid skjønnsmessig myndighet til å bestemme om etterforskning skal igangsettes eller ikke, er det meget som taler for at han ikke burde gått til etterforskning av dette materialet.

De påtalemessige avgjørelser av Oslo-politiets etterforskning

Resultatet av Oslo-politiets etterforskning ble framlagt av daværende statsadvokat Erling O. Lyngtveit på en pressekonferanse i Bergen 25/6-98. Av de 368 etterforskede sakene ble 367 henlagt med varierende begrunnelse.²⁸⁾

Det er særlig grunn til å merke seg at 264 av sakene ble henlagt *som intet straffbart*

forhold. Dette måtte – etter den vanlige betydning av dette uttrykket – gi allmennheten inntrykk av at det var *bevist* at straffbare forhold ikke hadde funnet sted i disse sakene. Riksadvokaten har senere redegjort for at disse henleggelsene i det vesentlige var grunnet i *en kvalifisert mangel på bevis* for at straffbart forhold hadde funnet sted.²⁹ Det korrekte henleggingsgrunnlag (under forutsetning av at Oslo-politiets etterforskning var uholdt) skulle følgelig vært »etter bevisets stilling«. Det dreier seg altså her om en gunstig særbehandling av polititjenestemenn i forhold til andre borgere. Denne praksis skulle ifølge Riksadvokaten revideres, noe som senere har skjedd.³⁰

Hva angår de 46 sakene som ble henlagt som foreldet, er det helt på det rene at påtalemyndigheten ikke hadde adgang til å henlegge sakene på dette grunnlag, da det ikke er noen foreldelsesfrist for å få en politimann *fradømt stillingen* å grunn av overgrep. Det er bare adgangen til å idømme ham annen straff enn tap av stillingen som kan foreldes. Derimot nyter de tiltalte som har fortalt om slike saker ikke godt av denne »foreldelse«, men blir tiltalt og dømt for falsk forklaring. (Se f.eks. »Johannes«-saken, Hvitboken side 58-74.)

Resultatet av etterforskningen må betraktes som et paradoks. Til og med daværende statsadvokat Steinar Trøvåg og Riksadvokaten innrømmer at ulovlig maktbruk har forekommet i Bergens-politiet.³¹ Det absurde i »frifinnelsen« av Bergens-politiet illustreres ytterligere ved at det foreligger 18 kilder i politiet selv om volden i Bergens-politiet.³² – Oslo-politiets etterforskning skal ha kostet 10 millioner kroner.

Vi vil ikke her vurdere kvaliteten av Oslo-politiets etterforskning, men den er blitt sterkt kritisert av Bratholm.³³

Han har bl.a. festet oppmerksomheten på at av de 230 polititjenestemennene i Bergen som ble avhørt av kollegene fra Oslo-politiet, var det *ikke en eneste* som støttet de vitner som forklarte at de hadde vært offer for ulovlig voldsutøvelse fra politiets side. Alle vitneprovne som kunne kaste lys over saken gikk i favør av de utpektede voldsutøvere i Bergens-politiet. Det samme resultat viser andre etterforskede saker om politivold, slik at av i alt ca. 400 polititjenestemenn som har vært avhørt i slike saker, har ingen gått mot sin kollegas forklaring om at ulovlig vold ikke har vært utøvd.³⁴

Dette mønsteret kan bare forklares ut fra den grunnfestede lojaliteten i politiet som flere har omtalt. Bratholm har lagt fram en omfattende dokumentasjon om denne lojaliteten som en avgjørende hindring for å få oppklart saker om politivold.³⁵

Professor Johs. Andenæs har i flere sammenhenger skrevet om denne lojaliteten som et problem og hevder at »det ser ut til at man må regne med som det vanlige at en politimann heller gir falsk forklaring enn å vitne mot en kollega«. ³⁶ En kan selvfølgelig ikke påstå at *alle* politifolk lyver i slike tilfelle. Men at den »falske lojaliteten« utgjør en del av organisasjonskulturen i politietaten, og at den i stor grad har vært avgjørende for resultatet av Oslo-politiets etterforskning, kan ikke være tvilsomt.

Til dette kommer at da politifolkene forklarte seg første gang og støttet kollegaen, var det ikke tale om straffesaker mot forskernes informanter. Det gjaldt »bare« å redde en kollega fra domfellelse for politivold og kanskje avskjed. Når det så viste seg å bli boomerangsaker, fanget bordet: Da kunne ikke politivitnene gå fra sine forklaringer uten selv å måtte stå til ansvar for falsk forklaring. Slik har begivenhetenes egen indre, ubønnhørlige og skjebnesvangre logikk lagt grunnlaget for de dommene i boomerangsakene som meget tyder på er justismord (med unntak for ett tiltalepunkt i en av de syv lagmannsrettssakene).

Pressens referater av Lyngtveits pressekonferanse var dels fargete, men stort sett gjenspeilte de den fremstilling som Lyngtveit og etterforskerne fra Oslo-politiet ga under den fem timer lange pressekonferansen. I Bergens Tidendes referat 26/6-87 var overskriften »Voldsforskerne henrettet«. Ifølge en annen overskrift i avisen samme dag, var Bergens-politiet »frifunnet«. Ikke minst på grunn av hva Lyngtveit *ikke* sa på pressekonferansen om hva som var realiteten i henleggelsesformelen for de 264 sakene som ble henlagt som »intet straffbart forhold«, fikk allmennheten et helt skjevt bilde av Oslo-politiets etterforskning og realiteten bak de påtalemessige avgjørelsene. Offentligheten har heller ikke kjennskap til at påtalemyndigheten ikke hadde anledning til å henlegge saker som foreldede.

Boomerangsakene. Etterforskning iverksettes og tiltale tas ut mot forskernes informanter

Etter at den første fasen i Oslo-politiets etterforskning var gjennomført, ble det av daværende statsadvokat i Bergen, Steinar Trovåg, innledet etterforskning for falsk forklaring/anmeldelse mot ca. 50 av de informantene som hadde forklart seg for Oslo-politiet. Som nevnt ble 14 av dem senere tiltalt for forbrytelse (12 for lagmannsretten) mot strl. § 168. Det er i all hovedsak Trovåg som har utferdiget tiltalene.

Påtalemyndighetens rolle og mulighet for nøytralitet

Det kan spørres om påtalemyndigheten i Bergen har mulighet til å behandle boomerangsakene med den tilstrekkelige distanse og nøytralitet. Når det gjelder Riksadvokaten, er han kommet i motsetningsforhold både til Nordhus, Vogt og Bratholm. Dette er blitt eksponert i massemedia.

Trovåg var politiadjutant ved Bergen politikammer da striden om Nordhus og Vogts forskningsprosjekt raste som verst. Dette kan reise alvorlig tvil om hans habilitet som leder av etterforskningen og senere for å utferdige tiltalene i boomerangsakene.³⁷⁾

I forbindelse med denne etterforskningen kom påtalemyndigheten i konflikt med *Amnesty International* som hadde fattet interesse for påstandene om politivold i Bergen. Etter at oragnisasjonens representant, Wolfgang Heinz – som var medlem

av Amnesty's hovedstyre i London – hadde hatt samtaler med sentrale personer i Oslo i september 1987 (også representanter for politiet/påtalemyndigheten), kom han til Bergen og intervjuet ca. 30 personer som mente seg utsatt for ulovlig politivold eller som anga at de hadde vært vitne til det. Ca. tre måneder senere kom også Amnesty's representant Anne Burley til Bergen. Også hun intervjuet ca. 30 vitner. Anne Burley er leder av organisasjonens undersøkelsesavdeling for Europa, og har 20 års erfaring som etterforsker i land som Tyrkia, Hellas, Iran, USA og Surinam.

Av praktiske grunner var intervjuene lagt til hoteller i utkanten av Bergen. Da organisasjonen etter sine statutter er avskåret fra å anvende sine nasjonale avdelinger ved sine undersøkelser, var Nordhus og Vogt på vegne av *Amnesty International* tekniske arrangører av samlingene av intervjuobjektene.

Det er på det rene at Trovåg beordret politietterforskning av de møtene som Amnesty hadde hatt med informantene, og at han lot klart inhabile polititjenestemenn ved Bergen politikammer foreta denne etterforskning. Bakgrunnen for etterforskningen var »egenrapporter« som polititjenestemenn ved Bergen politikammer hadde skrevet, angivelig på basis av meldinger fra ansatte på hotellene om bråk, fyll og spektakkel på hotellene. Det forelå ingen anmeldelse eller mistanke om straffbart forhold. Ledelsen ved hotellene var ikke informert om de angivelige henvendelsene fra de ansatte og uttalte senere at det heller ikke hadde vært noe bråk å snakke om. Trovåg igangsatte etterforskningen i samråd med Riksadvokaten.

Sentralt i »Amnesty-saken« er et leserinnlegg av Trovåg i *Verdens Gang* 15/3-86 som på forhånd var forelagt Riksadvokaten.³⁸⁾ Det het bl.a. i innlegget at vitnene på hotellene hadde hatt »tilgang til rikelig med alkoholholdige drikkevarer«, og at *Amnesty hadde avhørt flere av vitnene mens disse var påvirket av alkohol*. Det het også i innlegget at »enkelte ungdommer lot falle bemerkninger som tyder på at de fikk betaling for beretningen hvis denne tilfredsstilte visse minstemål«.

Amnesty International reagerte sterkt på Trovågs påstander og betegnet dem som »insinuasjoner« og »usannheter«. Anne Burley hadde aldri tidligere opplevet at noen hadde trukket hennes profesjonelle atferd i tvil.³⁹⁾

Organisasjonen forlangte at Trovåg skulle trekke tilbake påstandene offentlig, hvilket ikke er skjedd. Riksadvokaten har gitt Trovåg støtte i hans syn på intervjuene på hotellene.⁴⁰⁾

Anne Burleys konklusjon etter undersøkelsene i Bergen, var at det »uten tvil« hadde skjedd mishandling av arrestanter ved Bergen politikammer gjennom flere år. Materialet var delvis underbygget ved medisinske rapporter. Hun understreket imidlertid at det bare var noen få i Bergens-politiet som drev mishandlingen.⁴¹⁾ Riksadvokaten fant ingen grunn til »tiltak eller omvurdering av saken på grunnlag av Amnesty's uttalelse. Men han har senere i et avisintervju gitt uttrykk for at det ikke var meningen å rette beskyldninger mot Amnesty. Tidligere statsadvokat Erling O. Lyngtveit avfeiet Amnesty's uttalelse med at organisasjonen hadde arbeidet »lite profesjonelt« og »overfladisk«.⁴²⁾

Det må betegnes som oppsiktsvekkende at påtalemyndigheten i Norge er kommet i konflikt med Amnesty International. Saken bør nå behandles på det politiske plan.

Andre offentlige uttalelser i forbindelse med politivoldsdebatten/boomerangsakene
Flere institusjoner/organisasjoner har rettet henvendelser til myndighetene om boomerangsakene og deres forhistorie, hvor rettssikkerhetsspørsmålet har vært det sentrale element. Således rettet 14 professorer ved Universitetet i Oslo med rektor i spissen 20/6-88 en henvendelse til Stortingets presidentskap og regjeringen med anmodning om at hele sakskomplekset omkring politivoldsdebatten ble gransket, slik at saken kunne få »en verdig avslutning«. Samtlige fakulteter var representert i henvendelsen. Den ble ikke tatt til følge, selv om stortingspresident Jo Benkow stilte seg positiv til den.

De 14 professorene refererte i uttalelsen også til at professor Bratholm var satt under strafferettslig etterforskning av den organisasjon som han selv påtok seg å granske etter oppdrag fra Justisdepartementet, og at påtalemyndigheten var kommet i konflikt med Amnesty International.

Forsvarergruppen av 1977, som har ca. 70 medlemmer i Oslo-området, uttalte i en henvendelse til Riksadvokaten 23/6-88 at faren for justismord i boomerangsakene er klart større enn vanlig, og anmodet Riksadvokaten om å henlegge sakene.

Av særlig interesse er uttalelsen av 22/6-89 fra Den Norske Advokatforening til Riksadvokaten. Her heter det bl.a. at Advokatforeningen ville »uttrykke sin bekymring for den enkelte tiltaltes rettssikkerhet i disse »boomerangsakene«. Foreningen henstilte til påtalemyndigheten »nøye å vurdere påny de sakene som ennå ikke er pådømt.«⁴³ Også nestor i norsk strafferett, professor Johs. Andenæs, har ved flere anledninger uttrykt sin bekymring.⁴⁴ Men intet synes å kunne bevege Riksadvokaten til å trekke de ikke pådømte sakene tilbake.

Riksadvokatens instruksjoner til Hordaland statsadvokatembeter

Riksadvokatens instruksjoner til Hordaland statsadvokatembeter i forbindelse med boomerangsakene gikk ut på at det bare skulle reises tiltale »hvor det i tillegg til politijenestemennenes forklariner foreligger avgjørende objektive bevis, eller hvor siktede har tilstått å ha avgitt en bevisst uriktig forklaring«. »Arbeidsgruppen til vern om rettssikkerheten i politivoldsakene« har fulgt syv av boomerangsakene behandlet i lagmannsretten, og mener på grunnlag av observasjoner i retten og andre undersøkelser at Riksadvokatens instruksjer ikke er oppfylt.

Domstolenes stilling i Bergen

Før boomerangsakene kom for retten forelå to meget tvilsomme og sterkt kritiserte rettsavgjørelser i saker som var relatert til Nordhus og Vogts voldsforskning, og som kan gjøre det vanskelig for rettsapparatet i byen å forholde seg til boomerangsakene med den nødvendige distanse.

Den ene saken dreide seg om det injuriersøksmål som Nordhus og Vogt anla mot Morgenavisen i Bergen, og som de tapte. Saksbehandlingen, dommen og domspremissene er gjennomgått av Bratholm, som karakteriserte dommen som et justismord.⁴⁵⁾ Også professor Andenæs var sterkt kritisk til dommen. At Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet anken i saken, karakteriserte han som et »arbeidsuhell«.⁴⁶⁾

Den andre saken var den såkalte »blikkenslagersaken«, hvor både dommeren og forsvareren åpenbart var inhabile ut fra henholdsvis Domstollovens § 108 og § 106 annet ledd.⁴⁷⁾

Bergens-forsvarernes rolle

På grunn av stemningen i Bergen var det vanskelig for forsvarerne fra Bergens-området å legge opp en strategi for forsvaret med sikte på at politiet faktisk hadde øvd ulovlig vold mot arrestanter. Derfor har strategien fra »Bergens-forsvarernes« side i varierende grad vært å hevde at de tiltaltes forklaringer om politivold skyldtes at de hadde misforstått situasjonen, eller å fremstille det som den tiltalte var *forledet* eller *presset* av voldsforskerne til å avlegge falske forklaringer. Dette skjedde særlig i »Johannes«-saken, hvor forsvareren gikk særdeles aktivt inn for å sverte voldsforskerne.

»Johannes«, som hadde fastholdt den forklaring om politivold han hadde gitt til voldsforskerne og siden til Oslo-politiet, hadde før saken kom for retten gitt uttrykk for at han ikke stolte på sin oppnevnte forsvarer, noe som under rettssaken viste seg å være høyst berettiget. Tiltalte ønsket h.r. advokat Tor Erling Staff som forsvarer, og han hadde erklært seg villig til å ta saken. Da retten satte til side tiltaltes rett til fritt å kunne velge sin forsvarer, møtte han ikke i retten, men gikk i dekning. Forsvareren »forklarte« tiltaltes uteblivelse med at Vogt hadde hjulpet ham med å flykte til Danmark (!). Tiltalte oppholdt seg imidlertid i Bergen. Han ble oppsporet av politiet og framstilt i retten. Han forlot imidlertid rettssalen etter rettsforhandlingens første dag, delvis også på grunn av at heller ikke hans rett til å nekte å forklare seg ble respektert hverken av forsvarer, aktor eller rettens ledelse.⁴⁸⁾

Forsvareren kom også ellers til å spille en meget merkelig og sterkt kritikkverdig rolle i saken. I realiteten spilte han på lag med aktoratet i den forstand at han benektet sin klients påstand om at politivolden virkelig hadde funnet sted, og at han ikke var blitt påvirket av forskerne til å forklare seg falsk. Bl.a. antydte han i forbindelse med avhør av et av aktoratets vitner at Nordhus og Vogt hadde sjekket med Meteorologisk Institutt for å kunne tidfeste den påståtte voldsepisoden til en dag da været var særlig dårlig, slik at værforholdene denne dagen kunne stemme med den historien som voldsforskerne – ifølge forsvareren – hadde kokt sammen.

De eneste av de tiltalte som har fått et aktivt og pågående forsvar, var »Karstein« og »Jan« som ble forsvart av henholdsvis h.r. advokatene Tor Erling Staff og Ole

Jakob Bae. Disse har selvsagt ikke benyttet sjikanering av voldsforskerne som strategi for forsvaret. Heller ikke fra aktoratets side har sjikanering og mistenkeliggjøring av forskerne forekommet i de siste sakene. Det er av interesse å merke seg at i begge disse sakene åpnet lagmennen i sin rettsbelæring klart for frifinnelse.⁴⁹⁾

Juryens stilling

Det er ingen grunn til å tvile på at de enkelte jurymedlemmer har avsagt kjennelsene ut fra beste skjønn og overbevisning. Men ut fra de manglende beviser som har foreligget, kan de fellende kjennelser vanskelig forklares på annen måte enn ut fra den helt spesielle stemning som råder i Bergens-området hva Nordhus/Vogts voldsforskning og boomerangsakene angår. Til dels skyldes stemningen den skjeve pressedekning av politivoldssaken i byens aviser.⁵⁰⁾ Det vanlige jurymedlem kjenner ikke til, og vil i hvert fall ikke tro på, den omfattende forskning som viser at politifolk flest heller forklarer seg falsk enn å vitne mot en kollega.

Etter den fellende dom i »Karstein«-saken sa h.r. advokat Tor Erling Staff at tiltalte ville blitt frifunnet i enhver annen lagmansrett i landet, og at den fellende kjennelsen ikke var en rettsstat verdig.

Staff hadde tidligere, med henvisning til Domstollovens § 38, søkt Høyesteretts kjæremålsutvalg om overføring av de boomerangsakene hvor han er oppnevnt som forsvarer til annen lagmannsrett, »da jurymedlemmer i så sterk grad har fått en sementert oppfatning i favør av tjenestemenn ved Bergen politikammer og imot voldsforskerne at en fordomsfri og åpen bevismessig vurdering ikke synes mulig«.⁵¹⁾ Staffs begjæring ble avslått av Kjæremålsutvalget.

Noen rettssikkerhetsmessige garantier som er brutt i boomerangsakene

En rekke grunnleggende rettssikkerhetsgarantier og regler for »fair trial« er blitt brutt i boomerangsakene. Plassen tillater ikke å referere alle her. Den mest grunnleggende er prinsippet om at påtalemyndigheten skal avgjøre om tiltale skal reises på grunnlag av bevisene i den enkelte sak, og ikke eksempelvis på grunn av særinteresser eller opinionspress. Det bør nå være hevet over tvil at både politietaten og påtalemyndigheten har sterke egeninteresser i disse sakene.

Det er helt på det rene at påtalemyndigheten har vært svært selektiv, både med hensyn til *hvem* det ble innledet etterforskning mot, hvem det senere ble *utferdiget tiltale mot*, og *hvilke saksforhold* de er tiltalt for. Samtlige tiltalte er lavstatusklientell med betydelige alkohol/stoffproblemer. En av de tiltalte ga under rettssaken – og senere under samtaler med enkelte av arbeidsgruppens medlemmer – inntrykk av å være åpenbart mentalt forstyrret, sannsynligvis psykotisk. Hadde det ikke vært en boomerangsak, ville han etter all sannsynlighet ha blitt undergitt en rettspsykiatrisk undersøkelse før tiltale overhodet var blitt tatt ut.⁵²⁾

En av de tiltalte (»Johannes«) hadde opprinnelig forklart seg om 13 tilfeller av po-

litivold for Oslo-politiet. Han ble imidlertid tiltalt bare for tre av dem. Noen av de sakene han *ikke* ble tiltalt for dreide seg om forklaringer om adskillig mere graverende tilfeller av litivold. Liknende seleksjon av saksforhold finner vi også i andre boomerangsaker, se. f.eks. G-saken.⁵³⁾

Vi har allerede nevnt at retten til fritt forsvarervalg, og å nekte å forklare seg for retten, ikke ble respektert i »Johannes«-saken, som også for øvrig var en rettsskandale fra ende til annen, hvilket dokumenteres i Hvitboken.

Da det ble kjent at påtalemyndigheten hadde utferdiget tiltale mot 14 av forskerens informanter, var det nærliggende å anta at dette var spesielt »gode« saker sett fra påtalemyndighetens synspunkt: at man hadde funnet fram til personer som *beviselig* hadde avgitt falsk forklaring, og at disse sakene skulle tjene som paradesaker for politiet/påtalemyndigheten i renvaskelseskampanjen for Bergens-politiet. Det er med forbauselse man må konstatere at det *påtalemessige grunnlag* for boomerangsakene er uhyre svakt, og at Riksadvokatens instruksjoner til statsadvokatene i Hordaland ikke er blitt fulgt. Dr. juris Ståle Eskeland har i et brev til Riksadvokaten av 6/11-89 gjennomgått særlig grundig tre av boomerangsakene og påvist at bevisgrunnlaget i disse sakene ikke oppfyller de krav som Riksadvokaten hadde stilt for at tiltale skulle reises. Han henstilte til Riksadvokaten å trekke tilbake de gjenstående sakene. Riksadvokaten avviste dette i sitt svarbrev av 22/11-89 og hevdet at statsadvokatene i Bergen hadde hans tillit. Riksadvokaten har ikke tatt bryet med selv å gjennomgå dokumentene i sakene.

Bevisvurderingen i retten har heller ikke holdt mål. Det har i det alt vesentlige dreid seg om »påstand mot påstand saker«, hvor lagretten har måttet avgjøre skyldspørsmålet ut fra hvem de anser som mest *troverdige*: trauste og tilforlatelige polititjenestemenn eller de tiltalte med sin belastede bakgrunn. Ikke i noen av sakene har det foreligget »avgjørende, objektive bevis«, som Riksadvokaten hevder ut fra den informasjon han har mottatt fra statsadvokatene i Hordaland. Således har man også brutt den grunnleggende rettssikkerhetsgaranti at det er *påtalemyndigheten* som skal bevise tiltaltes skyld, og at all rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. De tiltalte er blitt dømt fordi de ikke kan bevise at de er uskyldig.

Riksadvokaten er nå i en meget vanskelig situasjon. Han stoler på sine statsadvokater i Hordaland, som forsikrer at alt er i orden. De kan også henvise til at deres bevisførsel har fått fullt gjennomslag i Gulating lagmannsrett. Å henlegge de resterende boomerangsakene vil dermed innebære – ikke bare at han desavuerer sine underordnede statsadvokater – men også domstolene i Bergen. Det er naturlig at Riksadvokaten meget ugjerne vil gå til et slikt skritt, men det er grunn til å mene at han bør ta denne belastningen, om ikke riksadvokatembetet skal komme fullstendig i vanry.

Riksadvokaten og statsadvokatene i Bergen nekter å diskutere sakene, med den i og for seg korrekte begrunnelse at man ikke vil etterprosedere dem. Derved kan man – på »legitimt« grunnlag – legge et røykteppe over boomerangsakene og de overgrep som har funnet sted i forbindelse med dem.

I boomerangsakene har pressen – med hederlige unntak - sviktet sin oppgave som den fjerde statsmakt.⁵⁴⁾ Fellende dommer i dette sakskomplekset ses tydeligvis som ren rutine, og den enkelte sak vies knapt en notis i pressen.

Den serie av rettskandaler som boomerangsakene representerer er med andre ord i ferd med å bli en ikke-sak, noe som er en rettsstat uverdigg. Den vold som måtte være utøvet ved Bergen politikammer er for intet å regne mot de overgrep som maktapparatet har utsatt voldsforskerne og deres informanter for. Påtalemyndigheten har et tungt ansvar når den ikke har villet høre på alle advarslene mot disse sakene fra til dels meget fremtredende hold hvis ord ellers tillegges vekt.

Etterskrift

Etter at ovenstående ble skrevet har statsadvokatene i Hordaland med Riksadvokatens samtykke trukket tilbake tiltalen i to av de fem gjenstående boomerangsakene, og sakene er henlagt etter bevisets stilling.

Denne avgjørelsen harmonerer dårlig med Riksadvokatens gjentatte forsikringer om at det har foreligget »avgjørende objektive bevis« i alle de tilfellene hvor tiltale er reist i boomerang saker.

Avgjørelsen om å trekke tilbake tiltalen i de to sakene er gledelig, men hjelper ikke dem som er blitt dømt på sviktende bevismessig grunnlag.

Ad note 12

Også Lagmannsretten har nå avvist Norsk Politiforbunds og Bergen politilags injuriersøksmål mot Anders Bratholm, med den begrunnelse at saksøkerne ikke kunne anses som fornærmet i sakene. Saksøkerne ble pålagt å betale ca. kr. 140.000 i saksomkostninger til Bratholm. Saksøkerne har påkjært lagmannsrettens kjennelse videre til Høyesteretts kjæremålsutvalg.

Adresse: Professor Kjell Inge Bjørvik
Ortuflaten 72
Fyllingsdalen
5033 Norge

NOTER

- 1) Artikkelen bygger i noen grad på Kjell Inge Bjørvik: Samfunnsvitenskap og heksejakt. Noen sosialpsykologiske betraktninger og personlige erfaringer, Lov og Rett 1988 side 97-118, og på Hvitbok om boomerangsakene i Bergen, utarbeidet av »Arbeidsgruppen til vern om rettssikkerheten i politivoldsakene«, KS-serien nr. 3-89, Institutt for kriminologi og strafferett, Oslo 1989. Gruppen består av 13 privatpersoner, hvorav omtrent halvparten har universitetsbakgrunn. Forfatteren er medlem av denne gruppen og av redaksjonsutvalget for Hvitboken.
- 2) For ordens skyld presiseres at forfølgelsen gjelder Nordhus. Vogt og Bratholm, ikke forfatteren av nærværende artikkel som bare har hatt perifer forbindelse med prosjektet.
- 3) Universitetslektor Trygve Fosnes har beskrevet det dilemma forskerne her sto overfor og sin rolle som rådgiver i den forbindelse, Lov og Rett 1988, s. 148-151.

- 4) Gunnar Nordhus og Edvard Vogt: Volden og dens ofre. En empirisk undersøkelse, Oslo 1981.
- 5) Hans Fredrik Parr i Bergens Tidende 24/12-86 og Ivar Aanderaa i Bergens Tidende 22/1-87. Aanderaa fikk i 1984 Norges Naturvitenskapelige Forskningsråds ærespris. Som et særlig graverende eksempel ellers, se også Ludv. Jerdal i Bergens Arbeiderblad 14/10-81. Jerdal er en kjent kulturpersonlighet i Bergen og tidligere journalist. Utdrag av innleggene er gjengitt i Lov og Rett 1988, s. 97 ff.
- 6) Det synes å være en utbredt misforståelse at utvalgets mandat *kun* gikk ut på å uttale seg om Nordhus/Vogts undersøkelse.
- 7) Anders Bratholm og Hans Stenberg-Nilsen: Politivoldsrapporten, Oslo 1982.
- 8) Bratholm og Stenberg-Nilsen op.cit., s. 93.
- 9) Bratholm og Stenberg-Nilsen op.cit., s. 152.
- 10) Aftenposten 4/3-82.
- 11) En oversikt over reaksjonene er gitt i Anders Bratholm: »Politivold. Omfang – årsaker – forebyggelsen«, Oslo 1986, s. 85-93.
- 12) Politiforbundet og politilaget i Bergen gikk imidlertid til injuriersak mot Bratholm for uttalelser han er kommet med senere. Saken var berammet for Asker og Bærum herredsrett i november 1989, men den ble avvist med den begrunnelse at saksøkerne ikke kan ansees fornærmet. Avvisningskjennelsen er påkjært til lagmannsretten av saksøkerne med tilslutning fra Bratholm.
- 13) Bratholm op.cit. s. 93-100.
- 14) Bergens Tidende 12/12-86.
- 15) Bergens Tidende 19/4-82. Forskernes svar kom 22/5 i samme avis, hvor »Olweusdebatten« fortsatte utover sommeren og høsten 1982.
- 17) Se for øvrig Bergens Tidende 22/5-82, hvor Nordhus også her redegjør for hvordan intervjuene ble utført.
- 18) Bratholm og Stenberg-Nilsen, op.cit. vedlegg 3.
- 19) Bratholm: op.cit., bilag 1. Også Bratholm kommenterte i denne boken Olweus' kritikk, s. 100-114.
- 20) Komiteen vurderte voldsrapporten i forbindelse med at Vogt søkte stilling som 1. amanuensis ved det juridiske fakultet i Bergen. En stilling som han for øvrig fikk. Dette hindret ikke medisineren Broch i å hevde at undersøkelsen var uten vitenskapelig verdi, Dagbladet 17/2-89. Bratholm svarte 9/3-89.
- 21) Bergens Tidende 16/6-86.
- 22) Som grunnlag for sitt råd til Norsk Politiforbund om ikke å gå til injuriersøksmål mot Nordhus/Vogt og Bratholm/Stenberg-Nilsen, skrev forbundets juridiske rådgiver, høyesterettsadvokat Johan Hjort, en betenkning til forbundet. Denne betenkning er i det alt vesentlige bygget på Olweus' debattinnlegg. (På enkelte punkter hadde Hjort misforstått Olweus.) Jeg er enig med Bratholm i at Hjorts 8 siders betenkning inneholder ca. 20 feil. Betenkningen ble offentliggjort og bidro ytterligere til desinformasjonen omkring Nordhus/Vogts forskningsprosjekt.
- 23) Siden mange forklaringer inneholdt beskyldninger mot mere enn en politimann, eller flere maktovergrep (noen tilfeller av politivold ble også anmeldt direkte til Oslo-politiet), ble antall saker etterforsket av Oslo-politiet høyere, totalt 368.
- 24) Lov og Rett 1988, s. 71. Se også boken redigert av Bratholm: Politiovergrep og personfølgelse. 220 forklaringer om politivold og andre overgrep i Bergenspolitiet, Oslo 1987.
- 25) Se journalist Vidar Ystads artikkel Justisministeren våger ikke granske, Bergens Tidende 2/7-88. Innholdet i denne artikkelen er ikke blitt dementert av Justisdepartementet.
- 26) Se f.eks. Bratholm op.cit. (1986) kap. 13 og Kjell V. Andorsen: »En undersøkelse av anmeldte tilfeller av maktmisbruk fra politiets side«, Lov og Rett 1988, s. 489-514. Andorsens artikkel bygger på en undersøkelse som han påbegynte mens han var politifullmektig. Han er nå advokat.
- 27) Vedkommende ble dømt utelukkende på polititjenestemens vitneprov. (Se »L«-saken, Hvitboken side 53-58). En av dommerne som gjorde tjeneste i saken gikk senere ut offentlig og beklaget at han ikke hadde dissertert i saken, op.cit. s. 52.

- 28) Den ene saken som påtalemessig ble avgjort ved forelegg, gjaldt lugging av en arrestant. Polititjenestemannen, som nektet å vedta forelegget, ble senere frifunnet i Bergen byrett.
- 29) Juristkontakt 1988, s. 446
- 30) Riksadvokatens rundskriv av 28/12-88.
- 31) Se henholdsvis Bergens Tidende 27/6-87 og Juristkontakt 1988, s. 446.
- 32) Anders Bratholm: »Atten politikilder for volden i Bergens-politiet«, Lov og Rett 1988, s. 130-142.
- 33) Se Bratholm i Lov og Rett 1988, s. 67-96 og Lyngtveit og Strands imøtegåelse av Bratholms kritikk i Juristkontakt 1988, s. 449 ff. Se også Bratholms svar i Juristkontakt 1988, s. 534 ff.
- 34) Se Anders Bratholm i Juristkontakt 1988, s. 538-539 og Lov og Rett 1988, s. 74-75.
- 35) Se Bratholm Juristkontakt 1988, s. 537-539.
- 36) Lov og Rett 1988 s. 66. Se også hans bok »Fra spredte felter« (1982). »Politivold. Politifolk og den falske lojaliteten«, s. 300-306.
- 37) Trovåg er nå lagdommer ved Gulating lagmannsrett og arbeider vegg i vegg med fagdommerne i boomerangsakene. Se nærmere om Trovåg og Riksadvokatens habilitet. Fosnes, Lov og Rett 1988, s. 369-376 og Bratholm op.cit. s. 377-380.
- 38) Se Dagbladet 17/3-88 og Bratholm: »Norsk påtalemyndighet mot Amnesty International«, Lov og Rett 1989, s. 145.
- 39) Amnesty-Nytt, nr. 2 1988.
- 40) Bergens Tidende 23/3-88.
- 41) Bergens Tidende 7/3-88. Se også Hvitboken s. 170. Av de forklaringer som voldsforskerne hadde fått dreide 30-40 seg om en bestemt politimann (i Hvitboken kalt »K«). I de syv sakene som er pådømt ved Gulating lagmannsrett, og i de fem som gjenstår, figurerer han i fem av dem.
- 42) Bergens Tidende 8/3-89. Se også Bratholm: Amnesty i påtalemyndighetens søkelys, Lov og Rett 1988 s. 377 ff og 1989 s. 145 ff.
- 43) De offentlige uttalelser som foreligger i saken er gjengitt i Lov og Rett 1988 s. 657-660 – mer fullstendig – i Hvitboken s. 166-175.
- 44) Verdens Gang 11/3-89. Dagbladet 10/10-89 og Bergens Tidende 10/10-89, se nærmere Lov og Rett 1990 s. 1-2.
- 45) Bratholm: »Politivold«, s. 135-163.
- 46) Dagbladet 25/6-86.
- 47) Trygve Fosnes: »Førhåndsdom uten forsvar«, Lov og Rett 1988, s. 369-376.
- 48) Hvitboken, side 63.
- 49) Hvitboken s. 142-144. »Jan«-saken er ikke kommet med i Hvitboken, men referat av den vil bli offentlig tilgjengelig senere.
- 50) Se Gry Scholz Nærø, Lov og Rett 1990, s. 44-52.
- 51) Staffs begjæring av 21/8-89 til Høyesteretts Kjæremålsutvalg.
- 52) Se Hvitboken, s. 87.
- 53) Hvitboken, s. 109-125.
- 54) Se nærmere Gry Scholz Nærø: »Kriminalreporteren og politivold. Søkelys på forholdet mellom kriminalmedarbeidere i pressen og politi- og påtalemyndighet«, Lov og Rett 1990, s. 44 ff.